

Peter K. Westergaard

“...en murer, som har lært latin”¹
– en indledende bemærkning

For eftertiden er Adolf Loos (1870-1933) først og fremmest kendt som én af Wiens mere fremtrædende arkitekter fra begyndelsen af dette århundrede, der søger at forny den klassiske tradition i et funktionalistisk formsprog. For samtiden var han fortrinsvis kendt, frem til færdiggørelsen af hans *Looshaus* på Michaelerplatz i Wien i 1911,² som en polemisk kultur- og kunstkritiker, der færdedes i kredsen omkring den indflydelsesrige redaktør, kronikør og forfatter Karl Kraus (1874-1936).

Én af Loos' mere berygtede tekster er foredraget “Ornament und Verbrechen”. Affattet i 1908, men først fremlagt for *Akademischer Verband für Literatur und Musik* i Wien i 1910. Tre år senere bliver teksten udgivet i en fransk oversættelse i *Les Cahiers d'aujourd'hui* og trykkes først i 1929 i sin originale tyske version i *Frankfurter Zeitung*,³ men genoptrykkes allerede i 1931 i Loos' artikelsamling *Trotzdem, 1900-1930*.⁴

Teksten har trods sin udpræget tidsbundne karakter ikke mistet sin styrke med årene. Den formår stadig at engagere, hvilket ikke mindst skyldes Loos' postulatoriske manér, overrumplende og forenklede brug af eksempler og en stilsikker anvendelse af hyperboler. Slægtskabet med filologen og filosofen Friedrich Nietzsche (1844-1900) er tydeligt.

Loos' kritik af ornamentet udfoldes på relativt indgående vis inden for et bredt spektrum af områder. Dette er én af flere grunde til, at det synes vanskeligt at pege på én enkelt forståelsesnøgle til teksten. At den ikke lader sig reducere til et puristisk manifest, der forkynder en total undertrykkelse og udrensning af ornamentet, forekommer således indlysende i dag. Titlen er ikke “Ornament er forbrydelse”!

Generelt betragtet bør især fire ledemotiver i teksten fremhæves. Det konstruktive: at introducere og elaborere visse ideer fra Chicago-skolens arkitekturteoretiske skrifter fra slutningen af sidste århundrede, hvor Louis Henry Sullivans (1856-1924) og John Wellborn Roots (1850-1891) gennemtænkning af forholdet mellem ornament og bygning ud fra et funktions- og konstruktionsbegreb står i fokus.⁵ Det polemiske: at gøre front mod kunstnersammenslutningen

“Wiener-Sezession”, grundlagt og ledet af kunstmaleren Gustav Klimt (1862-1919) og arkitekten Joseph Maria Olbrich (1867-1908), hvis secessionsstil blev domineret af Klimts nonfigurative ornamentering såvel som af en tendens hen imod at erstatte konventionelle ornamenter med bizarre dekorationer.⁶ Det økonomiske: at problematisere og kritisere den af arkitekten Hermann Muthesius (1861-1927) prægede økonomiske ideologi bag Deutscher Werkbunds og Wiener Werkstättes bestræbelse på at forene kunst, industri og håndværk. Her spiller begrebet “industriel kunst” og teorien om forbrug, som en central variabel i den økonomiske cyklus, en afgørende rolle.⁷ Og endelig det kulturkritiske: at foretage, parallelt med komponisten Arnold Schönbergs (1874-1951) arbejde inden for musikken, ingeniøren Ludwig Wittgensteins (1889-1951) inden for filosofien og Karl Kraus’ inden for journalistikken, en grundlæggende kritik af accepterede udtryksformer, som negligerer distinktionen mellem kunst og håndværk, mellem æstetiske objekter og brugsgenstande. Herved søger Loos også at klassificere de respektive områder for kunst og arkitektur.⁸

Hvorledes foredraget blev modtaget fremgår af Loos’ lille “efterskrift” “An den Ulk” fra 1910.⁹

Tak til Inger Rimestad og Kurt Westergaard for kommentarer til oversættelsen.

Noter

1. “Unsere erziehung beruht auf der klassischen bildung. Ein architekt ist ein mauerer, der latein gelernt hat” (A. Loos: “Ornament und Erziehung” (1924), *Trotzdem, 1900-1930*, Innsbruck 1931, s.205).
2. B. Rukschcio: “Wien, Adolf Loos und das Haus am Michaelerplatz”, *Traum und Wirklichkeit – Wien 1870-1930*, Wien 1985 [udstillingskatalog], s.422-436.
3. Tournikiotis: *Adolf Loos*, New York 1994, s.23.
4. A. Loos: *Trotzdem, 1900-1930*, Innsbruck 1931, pp.79-92. – Derudover fik Loos udgivet artikelsamlingen *Ins Leere Gesprochen, 1897-1900*, Innsbruck 1932.
5. H.-W. Kruft: *A History of Architectural Theory from Vitruvius to the Present*, New York 1994, s.356-366.
6. P. Tournikiotis: *Adolf Loos*, New York 1994, s.23-27.
7. M. Cacciari: *Architecture and Nihilism: On the Philosophy of Modern Architecture*, New Haven 1993, s.99-138.
8. P. Engelmann: *Letters from L. Wittgenstein. With a Memoir*, Oxford 1967, s.122-132; A. Janik og S. Toulmin: *Wittgenstein’s Vienna*, New York 1973, s.92-119. – Se endvidere P. K. Westergaard: “A Note on Wittgenstein and Loos”, i: K. S. Johannessen og T. Nordenstam (udg.): *Culture and Value. Papers of the 18th International Wittgenstein Symposium, 13-20 August 1995*, s.284-291.
9. A. Loos: *Trotzdem, 1900-1930*, Innsbruck 1931, s.92.